

Kirjakori 2021

Kirjakori-katsaus kartoittaa vuoden 2021 lasten- ja nuortenkirjatarjontaa. Katsauksessa tarkastellaan lasten- ja nuortenkirjojen kehitystä lajeittain sekä niissä käsiteltyjen teemojen kautta.

Sisällys

Kirjakori 2021	1
Lajit	3
Kuvakirjat.....	3
Lastenkirjat.....	3
Nuortenkirjat	4
Selkokirjat	5
Runot.....	5
Sarjakuvat.....	5
Tietokirjat.....	6
Käännöksiä ja kirjoja eri kielillä	6
Teemat.....	7
Äidit, isät, vauvat ja suku.....	7
Moninaisuus osana arkea	8
Ympäristö ja maailmanparantaminen	9

Vuoden 2021 Kirjakorissa on mukana yhteensä 1222 kirjaa. Määrä on hyvin lähellä kahden edellisen vuoden kokonaismäärää. Kotimaisia kirjoja on yhteensä 644 kappaletta, eli 53 prosenttia kaikista kirjoista. Kotimaisten kirjojen osuus pysyi samana kuin vuonna 2020. Käännettyjen kirjojen alkukielen osalta englannin osuus on kasvanut entisestään, ja muiden kielten vastaavasti vähentynyt. Tämä näkyy myös käännöskirjatarjonnan sisällöllisessä kaventumisessa. Käännöskirjatarjonta sisältää yhä vahvemmin kaupallista, eri brändeihin sidottua kirjallisuutta, johon liittyy esimerkiksi tv-sarjoja, elokuvia tai ennestään tunnettujen teosten uudenlaisia laitoksia.

Lasten- ja nuortenkirjoissa pysytellään aiempina vuosina keskeisesti esillä olleiden teemojen äärellä. Ympäristötietoisuus ja ympäristöön vaikuttaminen on laajentunut maailmanparantamiseen kannustaviin kirjoihin. Moninaisuuden kuvaus on edelleen vahvistunut ja toisaalta tullut yhä luontevammaksi osaksi kirjojen tarinoita ja kuvitusta. Kuvakirjoissa käsitellään isyyttä ja äitiyttä uudenlaisella otteella.

Vuoden 2021 aikana koronapandemia vaikutti edelleen vahvasti ihmisten elämään. Pandemia ja sairastaminen ei kuitenkaan noussut merkittävästi esille lasten- ja nuortenkirjoissa. Korona-aikaa eletään Veera Salmen säeromaanissa *Olin niinku aurinko paistais* (Otava), jossa Gabrielin äiti eristäytyy viruksen vuoksi omaan huoneeseensa. Gabriel joutuu huolehtimaan itsestään ja etäkoulua käyvästä pikkusiskostaan. Timo Parvelan kirjassa *Ella ja kaverit etäkoulussa* (Tammi, kuv. Anni Nykänen) Ellan luokka joutuu viruksen vuoksi etäkouluun, ja turvavälit, käsidesit ja kasvosuojukset tulevat oppilaille tutuksi. Muutamissa kirjoissa, kuten Jessica Townsendarin fantasiaromaanissa *Onttorokko* (Otava) ja Siri Kolun dystooppisessa nuortenromaanissa *Iltasatuja maailmanpalosta* (Otava) erilaiset virukset ovat tärkeä osa juonta, vaikka kyse ei ole nimenomaisesti koronasta.

Loppuvuodesta 2021 ilmestyivät ensimmäiset lasten ja nuorten omia tekstejä julkaisevan Kustannus Z:n kirjat, jotka nostavat esille nuorten kirjoittamia tarinoita. Emmi Köykan *Näkinkenkäyttö* (Kustannus Z) kertoo anoreksiaa sairastavasta Keijusta ja yhdistää Keijun tarinaan myös historiaa ja menneisyyden kokemuksia nälästä. Kirjakorin nuorin kirjailija on neljävuotias Leo Humina, jonka kirja *Maailman viimeinen varvas* (Books on Demand) kertoo perhettään etsivästä varpaasta.

Vuoden 2021 lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-palkinnon voitti Anne-Maija Aallon nuortenromaanin *Mistä valo pääsee sisään* (Otava). Japaniin sijoittuva dystopiatarina kuvaa totalitaarista yhteiskuntaa ja kontrollia, muistojen merkitystä ja ihmisyyttä.

Pohjoismaiden neuvoston lasten- ja nuortenkirjallisuuspalkinnon ehdokkaina ovat Malin Kivelän, Martin Glaz Serupin ja Linda Bondestamin kuvakirja *Om du möter en björn* (Förlaget, suom. *Jos kohtaat karhun*, Teos) ja Riina Katajavuoren kirjoittama ja saksalaisen Martin Baltscheitin kuvittama *Oravien sota* (Tammi). *Oravien sota* kertoo oravaveljesten taistelusta ja kuvaa Suomen sisällissotaa.

Topelius-palkinnon ansiokkaasta nuortenkirjasta sai Anniina Mikama romaanista *Myrrys* (WSOY). Arvid Lydecken -lastenkirjapalkinto myönnettiin Reetta Niemelän kirjoittamalle ja Katri Kirkkopellon kuvittamalle lasten fantasiaromaanille *Mustan kuun majatalo* (Lasten Keskus). Runeberg Junior -palkinnon sai Edu Kettusen kuvitettu lastenromaanin *Elppu matkalla kotiin* (Minerva). Rudolf Koivu -kuvituspalkinnon sai Maria Sann kirjasta *Bokstavsvärldar* (Förlaget). Kirjan on kirjoittanut Henriikka Andersson. Lauri Jäntin säätiön Tieto-Lauri -palkinto lasten tietokirjalle myönnettiin Laura Ertimolle ja Mari Ahokoivulle kirjasta *Aika matka!* (Into).

Lajit

Kuvakirjat

Kuvakirjoja on mukana Kirjakeriä kaikkiaan 449. Niistä kotimaisia on 188 ja käännettyjä 261. Määrä on lähellä aiempien vuosien tasoa. Käännetyistä kuvakirjoista ns. lelukirjoja eli pienten lasten pahvisivuisia katselukirjoja oli 91 kappaletta ja kotimaisista 14. Jos lelukirjat jätetään pois laskuista, on kotimaisia kuvakirjoja hieman enemmän kuin käännettyjä.

Useissa kuvakirjoissa on minäkertoja, jonka äänellä tapahtumia kuvaillaan. Tämä korostuu etenkin suomenruotsalaisissa kuvakirjoissa. Esimerkiksi Lena Frölander-Ulfen kuvakirja *Fidel och jag i storstan* (Förlaget, suom. *Minä ja Muru metropolissa*, Teos) kuvaa vierailua isosiskon luona suuressa kaupungissa pienen lapsen silmin ja sanoin. Maarit Lallin kirjoittamassa ja Sanna Manderin kuvittamassa kirjassa *Hymykuopat* (Tammi) minäkertojana on nelivuotias Tiitus. Tiitusta ja hänen kaksoissiskoaan Tildaä askarruttaa isän suru isoäidin kuoleman jälkeen.

Syömistä ja ruokailua käsiteltiin useissa kuvakirjoissa. Vuokko Hurmeen kirjoittamassa ja Noora Katon kuvittamassa kirjassa *Hirveä Nälkä* (Into) Viiman vatsassa asuva Hirveä Nälkä esiintyy kuvituksessa hahmona, joka kasvaa nälän tunteen kasvaessa. Katri Kirkkopellon kirjassa *Molli ja hirveä herne* (Lasten Keskus) Molli ei halua syödä mitään vihreää. Anna-Karin Garhamin kirjassa *Ruu ravintolassa* (Otava) kerrotaan Ruun ensimmäisestä ravintolakäynnistä. Ruokaa käsitellään myös Kirsti Kurosen ja Karoliina Pertamon kuvakirjassa *Heitä minulle hyvä haju* (Karisto), jossa Jaakko päättää lähteä etsimään hyviä hajuja, koska kotona vanhemmat ovat innostuneet kaaliruokien valmistamisesta ja kotona haisee pahalta.

Kuvakirjoissa arkisten aiheiden rinnalle nousee uudenlaisia asioita ja humoristisia kertomuksia. Tuomas Kärkkäisen *Suomen ämminkäiset värikuvina* (S&S) esittelee lajioppaan tavoin ämminkäisiä. Ämminkäiset ovat erilaisia otuksia, jotka vaikuttavat kaupunkikuvassa ja jättävät sinne pieniä merkkejä itsestään. Humoristinen ote on myös Malin Kivelän, Martin Glaz Serupin ja Linda Bondestamin kuvakirjassa *Om du möter en björn / Jos kohtaat karhun* (Förlaget/Teos). Kirjassa annetaan ohjeita metsäretkelle lähtevälle lapselle siltä varalta, että vastaan tulee karhu. Ville Hytösen kirjoittama ja Ulla Saarín kuvittama *Tötterman* (Enostone) kertoo höpsöstä Töttermanista, joka on menossa imeltämään laatikoita. Tarinan kertoja havainnoi Töttermanin puuhia kuin lapsi leikkisi, ja tästä syntyy tarinaan kepeän humoristinen ote. Pienistä kommelluksista ja leikeistä syntyvää huumoria on myös yhteisniteenä ilmestyneissä Gunilla Bergströmin Mikko Mallikas -tarinoissa kirjassa *Mikko Mallikas hassuttelee: kolme yllättävää tarinaa* (Tammi).

Lastenkirjat

Lastenkirjoihin lasketaan Kirjakeriä lastenromaanit ja erilaiset satu- ja kertomuskokoelmat. Niitä on vuoden 2021 Kirjakeriä yhteensä 312. Kokonaismäärästä kotimaisia on 195 ja käännettyjä 117. Lastenkirjojen määrä on suurin koko Kirjakerin vertailutilastojen ajalta, joita on tehty vuodesta 2001 lähtien. Vuoteen 2020 verrattuna kirjoja on peräti 30 enemmän.

Kotimaisista lastenkirjoista kaikkiaan 83 eli noin 43 prosenttia on kirjasarjan osa. Kotimaisten lastenkirjojen kustantajien määrä on kasvanut edellisestä vuodesta 13 kustantajalla. Lisäksi muutamat kustantajat ovat julkaisseet aiempaa useampia lastenkirjoja, esimerkiksi Kumma-kustannus julkaisi vuonna 2020 yhden kotimaisen lastenkirjan ja vuonna 2021 seitsemän.

Erilaisia satukokoelmia ilmestyi vuonna 2021 runsaasti. Perinteisiä satukokoelmia ovat *Isoäitien iltasadut* (Otava, kuv. Paula Mela), johon suomalaiset isoäidit ovat valinneet suosikkisatujaan, sekä Sanna Jaatisen toimittama kokoelma *Nuku hyvin* (Otava), jossa on uusia kotimaisia iltasatuja eri tekijöiltä. Ville Nummenpään *Entistä hölmömpiä iltasatuja* (Mäkelä) ja Paula Norosen ja Minna Kivelän *Hulluja satuja* (Tammi) sisältävät humoristisia satuja. Ville Hytösen *Kiukkumielen ihmeellinen satukirja* (Kumma) sisältää kehystarinan Kiukkumielestä, joka ei malta mennä nukkumaan ja saa siksi kuulla toinen toistaan hassumpia tarinoita Kiukkumielen kaupungin asukkaista.

Elokuvan teko tai tv-kuvaukset ovat esillä useissa lastenromaaneissa. Mike Pohjolan kirjassa *Maailman hauskin* (Tammi, kuv. Tuisku Hiltunen) 11-vuotias Vilho päätyy väärinkäsityksen kautta sketsiohjelma Vitsivitsin esiintyjäksi. Jukka-Pekka Palviaisen kirjassa *Jugi ja majakkasaaren aarre* (Myllylahti) Jugin perhe on muuttamassa majakkasaarelle, missä ränsistynyttä hotellia remontoidaan Murjusta palatsiksi -ohjelmassa. Kaisa Paatson kirjassa *Anni kaverinkesyttäjä* (Tammi, kuv. Mari Ahokoivu) Anni haluaa tehdä elokuvan saadakseen kerättyä apua hirmumyrskyn uhreille. Heidi Silvanin lastenromaanissa *Operaatio Hardcore ysäri* (Myllylahti) ei tehdä elokuvaa, vaan kolme 12-vuotiasta poikaa haastetaan olemaan viikko ilman 2000-luvun tekniikkaa.

Etenkin käännettyissä lastenromaaneissa on vuonna 2021 runsaasti erikoisia eläimiin liittyviä seikkailuja. Matt Haigin *Eevin eläinmaailma* (Aula & co, kuv. Emily Gravett) kertoo Eevistä, joka osaa puhua eläinten kanssa. Aaron Reynoldsin kirja *Rex Dexter ja älyttömän kuolleet eläimet* (Art House) kertoo Rexistä, joka toivoo itselleen koiraa, mutta saa syntymäpäivälahjaksi kanan. Kana kuolee hyvin pian ja alkaa sitten ilmestyä Rexille, samoin kuin monet muut kuolleet eläimet.

Salapoliisiseikkailut ovat pitkään olleet suosittu aihe lastenkirjoissa. Salapoliiseista, etsiväkerhoista tai mysteerien ratkaisemisesta lapsijoukon voimin kerrottiin kaikkiaan 19 kotimaisessa lastenromaanissa. Pilke Salon kirjoittama ja Emmi Jormalaisen kuvittama *Setvijäkerhon salakokous* (Karisto) aloittaa uuden sarjan, jossa Sohvin luokalla kaikilla on supervoimia. Niitä tarvitaan, kun opettajan muistikirja katoaa.

Nuortenkirjat

Nuortenkirjoja on Kirjakorissa yhteensä 166. Käännettyjen nuortenkirjojen määrä on hieman noussut edellisestä vuodesta, niitä on mukana 91. Kotimaisten nuortenkirjojen määrä sen sijaan laski edelleen, niitä on mukana 75 eli 14 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Kun osa nuortenkirjoista luokitelluista kirjoista on pikemminkin varhaisnuorille, noin 11–12-vuotiaille sopivia, jää nuortenkirjojen määrä huolestuttavan pieneksi. Kun huoli nuorten lukutaidosta on jatkuvasti esillä, herää kysymys, tarjotaanko nuorille riittävän monipuolista nimenomaan heille kirjoitettua uutta kirjallisuutta.

Mielenterveyteen liittyvät asiat ovat edelleen esillä nuortenkirjoissa. Anu Holopaisen kirja *Filigraanittö* (Karisto) kertoo Ennistä, jonka pakko-oireet vahvistuvat kesän aikana. Hän pesee huolissaan käsiään ja järjestelee pehmolelut tiettyyn järjestykseen, jotta mitään pahaa ei tapahtuisi. Riina Mattilan kirjassa *Silmät avatessa on edelleen pimeää* (WSOY) Viljan ystävällä Joelilla on todettu kaksisuuntainen mielialahäiriö. Joel tekee lopulta itsemurhan, mutta Viljan on jatkettava elämää.

Laura Suomelan *Minä vastaan marraskuu* (Karisto) tuo esille nuoren elämän valintatilanteita ja yhteisöllisyyden merkityksen. Emmi on muuttanut poikaystävänsä perässä uuteen kaupunkiin

opiskelemaan, vaihtanut opiskelupaikkaa ja kun poikaystävä jättää, Emmi on löydettävä muita keinoja piristämään marraskuuta. Nuoren elämän arkiset asiat, kuten kaverisuhteet ja kesätyöt ovat esillä myös Mikko Within esikoiskirjassa *Saakelin satanen* (Myllylahti). Siinä arki kuitenkin muuttuu yllättäen jännitysnäytelmäksi, kun päähenkilö saa käteensä oudon setelin.

Käännettyä nuortenkirjallisuutta hallitsevat tunnettujen tekijöiden sarjat, joista iso osa on fantasiaa. Paksujen fantasiaromaanien rinnalle ovat tulleet lyhyemmät, kuvitetut kirjasarjat, kuten Åsa Larssonin ja Ingela Korsellin Pax-sarja (Otava), jossa ilmestyi vuonna 2021 jo kolme osaa. Oskar Källnerin Imperiumin perilliset (Tammi) -sarjassa sisarukset Alice ja Elias tempautuvat avaruusseikkailuun kirjoissa *Tähtiin temmatut* ja *Rautaruusu*. Joukossa on myös paljon versiointeja elokuvien tai tunnettujen satujen pohjalta, kuten Tammen Disney-julkaisuja Star Wars -tarinoista. Juno Dawsonin romaani *Ihmema* (Gummerus) kertoo transtyttö Alicesta mukailien Lewis Carrollin klassikkoteosta.

Selkokirjat

Selkokirjoja on Kirjakorissa mukana 21, joista kaunokirjallisuutta on 16 ja tietokirjallisuutta 5 kirjaa.

Kirjojen joukossa on suoraan selkokielellä kirjoitettuja teoksia, kuten Mimmu Tihisen lastenromaani *Kalevin kesätarina* (Karisto). Kirja kertoo Kalevista, joka inhoaa vettä eikä halua mennä uimaan. Selkomukautuksena ilmestyi Elina Karjalaisen *Uppo-Nalle* (Avain) Silja Vuorikurun selkomukauttamana ja Siri Kolun *Me Rosvolat* (Avain) Hanna Männikkölahden selkomukauttamana. Marja-Leena Tiaisen nuortenromaani *Musta enkeli* (Avain) on kirjoittajan selkokielinen versio *Rakas Mikael* -romaanin tarinasta.

Selkokielellä kirjoitettu tietokirjoja ovat mm. Laura Ertimon *Ilmastonmuutos selkokielellä* (Opiker), Silja Vuorikurun *Titanic: maailman suurin laiva* (Avain) sekä Mervi Heikkilän *Ähtärin eläinpuiston asukit* (Avain).

Runot

Kirjakorissa on yhteensä 17 runokokoelmaa, jotka ovat kaikki kotimaisia. Pia Krutsinin kirjoittama ja Jani Ikosen kuvittama *Kaupunki Kukaties* (WSOY) päivittää lastenrunoperinnettä tuomalla nykypäivän ilmiöitä osaksi tuttua lastenrunon muotoa. Nora Lehtisen ja Jenni Skyttä-Forssellin *Hattaratuuli* (Karisto, kuv. Reetta Niemensivu) ohjaa piirtämään runoja lapsen iholle yhteisessä lukuhetkessä. Jukka Itkosen viimeiseksi jäänyt runokokoelma *Terveiset ulapalta* (Lasten Keskus, kuv. Camilla Pentti) kertoo merenkulkijoista ja meren asukkaista. Itkosen runoista ilmestyi myös kokoelmateos *Kultapallo* (Lasten Keskus, kuv. Matti Pikkujämsä).

Sarjakuvat

Kirjakorissa on yhteensä 36 sarjakuva-albumia, joista 22 on kotimaisia ja 14 käännettyjä. Lastenkirjainstituutin kirjastoon tallennetaan käännössarjakuvaa vain valikoiden, joten Kirjakorissa on mukana vain osa vuoden 2021 käännössarjakuvista.

Kotimaista lastensarjakuvaa ilmestyi jälleen hyvin vähän. Mari Luoman *Romeo & Hirviöt* (WSOY) kertoo yksityiskoulusta Addisonin kartanossa. Kummallisen koulun opettajakunta koostuukin erilaisista hirviöistä, zombeista ja ihmissusista. Pauli Kallion ja Juliana Hyrrin *Kalle, Kaneli ja kipsi* (Suuri Kurpitsa) jatkaa jalkapalloa ja sellonsoittoa harrastavan Kallen tarinaa.

Anne Muhosen sarjakuvaromaani *Älä unohda minua* (Avain) kertoo Eeron TET-harjoittelusta kukkakaupassa, mutta myös kukkakauppiaan nuoruuden haaveista ja nuoren yksinäisyydestä. Sarjakuva-Finlandian sai Suvi Ermilän *Vastaanottokeskus* (Suuri Kurpitsa), joka kertoo vastaanottokeskuksesta työntekijöiden näkökulmasta.

Monet sarjakuva-albumit syntyvät nykyään ensin verkossa julkaistavien sarjakuvien pohjalta. Esimerkiksi Riina Tanskaset *Tympeät tytöt* on saavuttanut suuren suosion Instagramissa. *Tympeät tytöt: aikuistumisriittejä* (Into) -sarjakuva-albumi kertoo yhdeksän tarinaa siitä, miten tytöksi kasvetaan.

Tietokirjat

Tietokirjoissa kotimaisten teosten osuus on kasvanut aiemmista vuosista. Tietokirjoja on mukana yhteensä 217. Niistä 139 on kotimaisia ja 78 käännettyjä. Käännettyistä tietokirjoista suuri osa on erilaisia Lego-kirjoja, laajoja yleistietokirjoja tai pienille suunnattuja läppä- ja luukkutietokirjoja. Yksittäisiä poikkeuksiakin on, kuten Dara McAnultyn *Nuoren luonnontutkijan päiväkirja* (Karisto), jossa luontohavaintoja Pohjois-Irlannista kerrotaan autistisen teinipojan näkökulmasta.

Kotimaisten lasten tietokirjojen aiheet ovat monipuolisia. Anne Hakulisen ja Anne Muhosen *Eläinten ennätyskirja* (Minerva) vertailee eläinlajien ominaisuuksia ennätysten kautta. Ilpo Rybatzkin ja Otto Tähtäpään *Telin tutkimusmatka tulevaisuuksiin* (Tammi) on tarinallinen tietokirja tulevaisuudentutkimuksesta. Salla Savolaisen kirjassa *Asfalttia!* (WSOY) perehdytään asfaltin tekemiseen ja siihen liittyviin koneisiin. Karoliina Suoniemen *Ameriikan lapset* (Avain) vie suomalaisten siirtolaislapsien jäljille Amerikkaan. Pasi Lönnin ja Pirita Tolvasen *Rallitalli* (Tammi) perehdyttää autourheilun maailmaan ja ralliautojen ominaisuuksiin.

WSOY aloitti uuden lasten tietokirjasarjan, Tietopalat, jossa ilmestyi neljä osaa vuonna 2021. Sarjan kirjoissa on kohtuullinen määrä tekstiä ja selkeä nelivärikuvitus. Sarjassa ilmestyivät mm. Sara Lumpeen kirjoittama ja Reetta Niemensivun kuvittama *Salaperäinen kissa* sekä Roope Lipastin kirjoittama ja Juha Harjun kuvittama *Ihmeellinen jääkausi*.

Joona Leppälä on suosittu tubettaja ZoneVD. Hänen kirjansa *ZoneVD kiehtovan tiedon jäljillä* (Tammi) tarkastelee mm. ihmisen kehitystä, historiaa ja maailman ihmeitä. Nuorille suunnattuja tietokirjoja ovat mm. Minna Huotilaisen, Taimi Huotilaisen ja Helmi Uusitalon *Lukiolaisen selviytymisopas* (PS-Kustannus) ja Laura Huovisen, Heli Pruukin ja Antti Vesivalon *Oman elämäsi jedi: itsenäistyjän kirja* (Kirjapaja).

Käännöksiä ja kirjoja eri kielillä

Suomeksi eri kielistä käännettyistä kirjoista valtaosa, 396 teosta (71 %), on käännetty englannin kielestä. Seuraavaksi eniten on käännetty ruotsista 58, saksasta 47, japanista 12 ja norjasta 10 teosta. Islannin kielestä käännettiin Gerður Kristnyn nuorten kauhukirja *Hautausmaa* (Enostone), jossa outo sairaus alkaa vaivata hautausmaan lähelle muuttaneen perheen isää. Ranskasta käännettiin Grégoire Kocjanin ja Mateo Dineen *Hirviöt: vinksahantunut valikoima* (Lasten Keskus), jossa esitellään sympaattisia hirviöitä, joilla on erikoiset nimet.

Kotimaisten teosten käännöksiä muille kielille on Kirjakorissa mukana 12. Vuoden 2021 käännöksiä ei ole järjestelmällisesti pyydetty kirjaston kokoelmiin, joten mukana on esimerkinomaisesti muutamia teoksia.

Suomenruotsalaisia ruotsinkielisiä kirjoja on Kirjakorissa mukana 19, ja niistä seitsemästä on Kirjakorissa myös suomenkielinen laitos. Sebastian Nybergin esikoiskirja *Rigelstenen* (Schildts & Söderström) on nuorille suunnattu fantasiaromaani, jossa kolme nuorta joutuu kohtaamaan pahan voimat.

Muilla kielillä ilmestyneitä teoksia ovat mm. saamenkieliset kirjat, joita on yhteensä kuusi. Sirpa Sironen-Hännisen ensikirja *Ilo pisaroi!* (Sanoma Pro) ilmestyi suomen- ja ruotsinkielisen laitoksen lisäksi kaksikielisinä versioina koltansaame-suomi ja pohjoissaame-inarinsaame. Katerina Paalamon ja Sanna Hukkasen sarjakuvateos *Adaman gruunu: sarjakuvasanakniiga* (Karjalan Sivistysseura) julkaistiin kolmella karjalan kielellä, liivinkarjalaksi, suvinkarjalaksi ja vienankarjalaksi. Anna Mämmin ja Inga-Wiktoria Påven lastenkirja *Marja ja Pohjoistuuli* (Lumio) ilmestyi sekä pohjoissaameksi että meänkielillä.

Teemat

Äidit, isät, vauvat ja suku

Etenkin kuvakirjoissa tuodaan uudella tavalla esille äitejä ja isiä yksilöinä. Esimerkiksi Oskar Kroonin kirjoittamassa ja Jenny Lucanderin kuvittamassa kirjassa *Fakta om pappor* (Förlaget) kuvaillaan isän ominaisuuksia lapsen näkökulmasta. Jukka Behmin kirjoittama ja Markku Metson kuvittama runomuotoinen kuvakirja *Isi joka partaansa katosi ja muutama muu isi* (Capuchina Kustannus) kertoo humoristisesti siitä, kuinka isät voivat olla hyvin monenlaisia.

Katarina von Numers-Ekmanin ja Lotta Forsin kirjassa *En underbar mamma* (Schildts & Söderströms) Ebba huomaa, kuinka hänen uuden ystävänsä äiti on aivan toisenlainen kuin Ebban oma äiti. Ebba toivoo, että hänenkin kotonaan olisi yhtä mukava tunnelma, ja äiti tekisi enemmän asioita hänen kanssaan. Äiti on keskeisessä osassa myös Frank Furun ja Linda Bondestamin kirjassa *Ni är inte min mamma* (Förlaget, suom. *Mutta te ette ole äiti*, Etana Editions), jossa päähenkilö on tullut uuteen maahan ilman äitiään ja kaipaa häntä kovasti. Muut aikuiset eivät voi lohduttaa lasta tai korvata omaa äitiä.

Klara Perssonin kirjoittama ja Marika Maijalan kuvittama *Kom hit då* (Rabén & Sjögren) kertoo vauvan odotuksesta kolmen isomman sisaruksen näkökulmasta. Sisarukset puhuttelevat vauvaa me-muodossa ja ajattelevat häntä yksilönä, jonka pitää saada itsensä valmiiksi äidin vatsassa ennen syntymää. Anna Elina Isoaron kirjoittama ja Mira Malliuksen kuvittama *Sinä yönä tuli talvi* (WSOY) kertoo perheestä, jonka vauva kuolee ennen syntymäänsä. Kirjassa on minäkertojana lapsi ja vahva lapsen näkökulma, mutta se kertoo myös vanhemmuudesta. Lapsen minuutta ja yksilöllisyyttä tuo esille myös Sanna Sofia Vuoren kirjoittama ja Anne Vaskon kuvittama *Onko se minä? / Är det jag?* (Tammi/Förlaget), jossa leikki-ikäinen minäkertoja havainnoi ympäristöään ja pohtii minuuttaan. Vuokko Hurmeen ja Suvu-Tuuli Junttilan ensikirjassa *Maailman napa* (S&S) keskitytään vauvaan ja lorutteluun hänen kanssaan.

Tittamari Marttisen ja Johanna Ilanderin *Bonussisko* (Mäkelä) kertoo Jusasta, joka saa äidin uuden puolison myötä vauhdikkaan bonussiskon. Kirsikka tuo rauhalliseen kotiin uudenlaista vauhtia ja väriä. Minna Lindebergin nuortenromaani *Norrskén i skallet* (Förlaget) kertoo paitsi nuorten tyttöjen välisestä rakkaudesta, myös huolettomasta teinivanhemmuudesta, jossa pieni lapsi kulkee nuorten vanhempien arjessa milloin kenenkin perhepiiriin kuuluvan huolehdittavana. Maija

Niinimäen kirjassa *Nolointa ikinä* (Reuna) Viljamin vanhemmat eivät voi enää huolehtia hänestä, joten hän pääsee sijaisperheeseen maalle. Monet sijaisperheen tavoista tuntuvat Viljamista tosi noloilta.

Lasten- ja nuortenromaaneissa nousee esille suvun ja sukutaustan merkitys. Vuokko Hurmeen Värikkäät-sarjan toisessa osassa *Kirjava kartano* (S&S, kuv. Reetta Niemensivu) matkataan Värikkäiden sukujuhliin. Värikkäiden suvun jäsenet pystyvät liikuttelemaan esineitä oman värinsä mukaisesti, mutta sukuun liittyy myös salaisuuksia ja uhkaa. Eva Frantzin *Hemligheten i Helmersbruk* (Schildts & Söderströms, kuv. Elin Sandström, suom. Ruukin salaisuus, S&S) kertoo 12-vuotiaasta Fridasta, joka lähtee äitinsä kanssa joulukuuksi vanhan kartanon maille pieneen portinvartijan mökkiin. Pian Frida saa selville, että paikalla on yhteys hänen isänsä sukuun. Suvi Nurmen Routala-sarjan avausosa *Unissamatkaaja* (Myllylahti) kertoo sisaruksista, joille selviää vanhassa sukukartanossa suvussa kulkeva ominaispiirre, joka on periytynyt myös sisaruksille. Thomas Aidenin nuortenromaanissa *Hautausmaan pojat* (Karisto) päähenkilö Yadriel on transsukupuolinen. Hänen sukunsa ja yhteisönsä pystyy kommunikoimaan kuolleiden kanssa ja suvun siteet ja perinteet ovat vahvoja. Siri Pettersenin nuorille aikuisille suunnatussa fantasiaromaanissa *Rautasusi* (Jalava) tutkitaan perheen salaisuutta ja suvussa kulkevaa verenlukijan eli ennustajan ammattia.

Sukurasitetta on myös rosvoperheissä. Roope Lipastin lastenromaanissa *Rudolf Rosvo ja hirveä suku* (Gummerus) päähenkilö on Rudolf, joka häpeää ryöstelevää ja huonokäytöksistä äitiään ja isoäitiään, ja haluaa itse käydä koulua. Heli Rantalan kirjoittama ja Netta Lehtolan kuvittama *Murtautuja Mauri* (WSOY) kertoo Maurista, joka syntyy pahamaineiseen Murtautujien sukuun, mutta saakin pahat tekonsa muuttumaan hyväksi eikä tule kunnon roistoksi.

Moninaisuus osana arkea

Moninaisuuden huomioiminen näkyy lasten- ja nuortenkirjallisuudessa aiempaa luontevampana osana sekä tekstiä että kuvitusta. Kirjojen kuvituksessa näkyy ihmisiä, jotka ovat vaihtelevia esimerkiksi fyysisiltä ominaisuuksiltaan tai ulkonäöltään, toisaalta tarinoissa kerrotaan erilaisista kulttuureista, perhemalleista, seksuaalisista suuntautumisista ja sukupuolista. Myös eri kielten huomioiminen on osa moninaisuutta. Amanda Gormanin ja Long Lorenin runomuotoinen kuvakirja *Muutos soi* (Tammi) kertoo mustasta, kitaraa soittavasta tytöstä, joka rakentaa laulullaan siltaa ihmisten välille ja tuo esille, kuinka kaikki ovat samanarvoisia.

Tiina Lehtoranta ja Lauri Otonkoski ovat koonneet tarinoita eri maista teokseen *Krokotiili joka kadotti kielensä* (Aviador, kuv. Anna Helminen). Kymmenestä eri maasta olevat tarinat ovat teoksessa alkukielellä ja suomeksi. Katri Tapolan kirjoittama ja Sanna Pelliccionin kuvittama *Tervetuloa!* on kuvakirja viidellä kielellä, suomeksi, italiaksi, kurdiksi, farsiksi ja somaliaksi. Kirjassa meren keskellä on talo, jonka kirjat ja tarinat toivottavat kaikki tervetulleiksi.

Essi Raekosken ja Mira Piitulaisen kuvitetun lastenromaanin *Kuminakujan Julle ja Kauri hiipparijähdissa* (Arktinen banaani) päähenkilö Julle istuu pyörätuolissa. Se ei estä häntä jäljittämästä ystävänsä kanssa salaperäistä hiipparia. Pyörätuolissa istuva lapsi on myös esimerkiksi Saara Obelen kuvakirjassa *Pikkuisen pihan porukka* (S&S). Runokuvakirjassa pieneen pihapiiriin mahtuu monenlaisia lapsia.

Riina Katajavuoren kirjoittama ja Hannamari Ruohosen kuvittama *Kielo mieltii* (Enostone) kertoo Kielo-tytön ajatuksista. Kielolla näyttää kuvituksen perusteella olevan down-lapsen piirteitä, mutta tätä ei tekstissä mainita. Hannamari Ruohosen kuvitus on myös Karin Erlandssonin kirjoittamassa

kirjassa *Pussel*, jonka on julkaissut Ålands handikappförbund. Kirjassa eläimet etsivät palapelinpaloja. Jokainen pala on tärkeä osa kokonaisuutta, vaikka jokainen eläin on erilainen, esimerkiksi liikuntarajoitteinen, kuuro tai sokea.

Jani Toivolan ja Saara Obelen kuvakirja *Poika ja hame* (Otava) nostaa esille sukupuoleen liittyvät ennako-oletukset. Kirja kertoo tummaihoisesta Ronista, joka ei ymmärrä, miksi maailma on jaettu tyttöjen ja poikien juttuihin. Äiti ei anna Ronin kasvattaa pitkiä hiuksia tai käyttää hametta. Kun Roni vie äidin punaisen hameen salaa kouluun, hän tuntee lentävänsä vapaana.

B. B. Alstonin lasten fantasiakirjassa *Amari ja yön veljet* (Otava) päähenkilö on musta tyttö, joka on kasvanut köyhissä oloissa ja joutunut koko ikänsä taistelemaan oikeuksiensa puolesta. Siksi hän pärjää hyvin myös joutuessaan yliluonnolliseen maailmaan.

Nuortenkirjoissa moninaisuus tulee esille mm. J. S. Meresmaan säeromaanissa *Khimaira* (Myllylahti), jossa päähenkilö Sara ei ole uskaltanut kertoa lesboudestaan vanhemmilleen. Eikä varsinkaan siitä, että hänen tyttöystävällään on myös poikaystävä. Polyamorian lisäksi kirjassa nousee esille suomenvenäläisyys. Samoja teemoja esiintyy Dess Terentjevan säeromaanissa *Ihana* (WSOY), jossa päähenkilö on ihastunut muunsukupuoliseen nuoreen, joka ei uskalla paljastaa identiteettiään suomenvenäläiselle äidilleen. Suomeksi julkaistiin myös Astrid Lindgren Memorial Awardilla 2018 palkitun Jacqueline Woodsonin omaelämäkerrallinen säeromaani *Ruskea tyttö unelmoi* (S&S), joka kertoo, millaista on kasvaa ruskeana tyttönä Yhdysvalloissa 1960- ja 1970-luvulla.

Marja-Leena Tiaisen *Hotelli Desperado* (Icasos) kertoo nuoren pakolaispoika Danielin tarinan. Daniel on lähtenyt kotimaastaan Syyriasta sotaa pako. Kreikasta hän pyrkii veljensä luo Suomeen, mutta menettää rahansa ja joutuu elämään paperittomana.

Ympäristö ja maailmanparantaminen

Ympäristö, ympäristönsuojelu ja vaikuttaminen on ollut viime vuosina keskeinen teema kaikenikäisille lapsille ja nuorille suunnatussa kirjallisuudessa. Vuoden 2021 kirjoissa teema on laajentunut maailmanparantamiseksi.

Andrea Beatyn kirjoittamassa ja David Robertsin kuvittamassa kirjassa *Mia Molina, maailman parantaja* (Aula & Co) Mia kulkee isoisänsä kanssa auttamassa läheisiään. Kun isoisä loukkaa jalkansa kaatopaikkana käytetyllä tontilla, Mia tarttuu toimeen saadakseen kaatopaikan tilalle viihtyisän puiston. Maija Hurmeen ja Lina Laurentin tietokirja *Plats på jorden* (Schildts & Söderströms, suom. Piilopalstan tarhurit, S&S) kertoo lapsista, jotka ryhtyvät perustamaan kasvimaata kotitalonsa viereiselle hylätylle tontille.

Rose Hallin ja Parko Polon tietokirja *100 asiaa maapallon pelastamisesta* (Lasten Keskus) esittelee sata asiaa, joita ihmiset voivat yhdessä tehdä pelastaakseen maapallon. Aija ja Janne Salovaaran kirjoittama ja Tuomas Kärkkäisen kuvittama *Kosa ja Muka muuttavat maailmaa* (Avain) on tarinamuotoinen tietokirja, jossa serkukset pohtivat, mistä vesi tulee. He lähtevät tutkimusmatkalle, jonka aikana he tutustuvat kestäväan kehitykseen ja siihen, kuinka jokainen voi arjessa vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Pinja Meretojan tietokuvakirja *Pullervo* (Tammi) kertoo WWF:n norppalivessä tutuksi tulleesta saimaannorppa Pullervosta. Samalla kirjassa kerrotaan siitä, kuinka jokainen voi vaikuttaa norppien pelastamiseen ja ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen.

Nuortenkirjoissa ympäristötietoisuutta herättävät dystopiaseikkailut, joiden maailmassa tuntemamme ympäristö on jo tuhoutunut. Joonas Riekkolan esikoisteos *Silkomaahan kadonneet* (Karisto) sijoittuu ekokatastrofin jälkeiseen maailmaan, jossa vastaan tulee outoja mutaatioita eri eläinlajeista ja robottimainen tyttö, joka on ohjelmoitu väärin. Lee Baconin kirjassa *Viimeinen ihminen* (WSOY) ihmiset ovat kadonneet maapallolta, ja sitä asuttavat robotit, joiden tehtävä ja tarkoitus on tarkasti määritelty.